

geschiedenis

Oostjoodse passanten en blijvers. Aankomst, opvang, transmigratie en vestiging van joden uit Rusland in Amsterdam en Rotterdam, 1882-1914. Peter Tammes (red.), uitg. Menasseh ben Israel Instituut, Amsterdam, 2013; ISBN 978 90 81 59860 8 5; 160 blz.; € 10,-.

Het Joods Historisch Museum in Amsterdam is gevestigd in onder meer de Grote Synagoge. De gemeente ontstond als gevolg van een grote toestroom van Joodse emigranten uit Oost-Europa.

Vader Herzberg ontvluchtte Rusland

tekst A. de Heer
beeld Free Amsterdam

Een bijna onopbouwde stroom joden begaf zich eind negentiende, begin twintigste eeuw vanuit Oost-Europa naar het Westen, waaronder Nederland. „Het was in Rusland niet uit te houden”, schreef de Joodse advocaat en publicist Abel J. Herzberg later. Ook zijn eigen ouders maakten deel uit van die stroom.

hun hoofd het pogrom in volle gang was.”

Of in deze pogrom de aanleiding tot het vertrek van het gezin Person lag, weten we niet, merkt historicus Justus van de Kamp op in “Oostjoodse passanten en blijvers”, een uitgave van het Menasseh ben Israel Instituut in Amsterdam. „Het kan over een pogrom vóór 1881 gaan. Al eerder was vooral voor joden de armoede hopeloos, de toestand verstikkend, de overheid op elk niveau vijandig. Maar na de aanslag op Tsaar Alexander de Tweede [in 1881] spoelde een golf van mishandeling, plundering, moord en verkrachtingen door de joodse nederzettingen in het Russische rijk.”

Joden uit Rusland? Hoe werden Oost-joodse migranten bij aankomst in Amsterdam en Rotterdam opgevangen? En: waar gingen zij naartoe, of gingen ze wonen?

Een van de conclusies: in Rotterdam zijn in de periode 1883-1913 ten minste 26.000 Oost-joodse „passanten” geholpen door de in 1883 opgerichte vereniging Mon-tefore; hiervan was ten minste de helft afkomstig uit Rusland en Russisch-Polen. In Amsterdam hebben verschillende (tijdelijke) hulpcomités in deze periode bijna 11.000 passanten geholpen.

In Rotterdam woonden rond 1913 zo'n 320 Russische joden die daar tussen 1893 en 1913 waren gearriveerd. In Amsterdam lag het aantal Russische en Russisch-Poolse joden dat tussen 1880 en 1914 aankwam en er tijdelijk bleef, rond de 1000; een meerderheid woonde er in 1913 nog steeds.

„Het aantal blijvers in Amsterdam was dus hoger dan in Rotterdam.” De studies van het Menasseh ben Israel Instituut verkennen veelal onontgonnen terreinen van de joodse geschiedenis. Ook christelijke (kerk)historici kunnen er

zonder meer hun winst mee doen. Wie bijvoorbeeld meer wil weten over de zeventiende-eeuwse joodse „messias” Sabbatai Tsevi (Zevt) – die nogal wat oudvaders naar de pen deed grijpen – en zijn vrouw, “koningin” Sarah de Azjekenazische, kan prima terecht in de vorige jaar verschenen publicatie van Alexander van der Haven hierover.

>>mbh.nl

kerk en israel

Profetisch licht. Toekomst voor Israël en de kerk. dr. J. Hoek (red.), uitg. Groen, Heerenveen, 2013; ISBN 978 90 8897 083 4; 232 blz.; € 14,95.

De profetische Verreikijker

tekst A. de Heer
beeld RD, Henk Visser

De afgelopen 150 jaar hebben joodse auteurs meer boeken over Jezus geschreven dan in de 1800 jaar daarvoor. „Veelal zijn deze”, aldus prof. dr. P. A. Siebesma, „niet geschreven om zich af te zetten tegen het christendom, of om zich te verdedigen, maar vanuit een interesse in deze onbekende jood.”

Prof. Siebesma, verbonden aan de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) en de Evangelische Theologische Faculteit in Leuven, is een van de acht theologen die vorig jaar meewerkten aan een collegereeks in Ede met als thema “Profetisch licht over de toekomst van Israël en de kerk”. De studievonden waren georganiseerd door de Theologische Hogeschool van de Gereformeerde Bond Johannes Calvijn, in samenwerking met de Academie Theologie van de CHE. De acht lezingen verschenen onlangs in boekvorm.

De bundel heeft een „bescheiden bedoeling”, schrijft prof. dr. J. Hoek in zijn inleiding: „Juisteroefeningen te verrichten. Of anders gezegd: om zo scherp mogelijk te leren zien door de profetische verreikijker.” Hoe schreef de profeet Jesaja over Israëls toekomst (M. J. Paul)? Jeremia (C. C. Stavleu)? Ezechiël (A. J. van den Herik)? Zacharia (C. J. Overeem)? Ook Calvijn (E. A. de Boer), puriteinen en nadere reformatoren (M. van Campen) komen aan het woord.

Siebesma gaat op zoek naar „profetisch licht bij Messiasbelijdende joden in de negentiende en twintigste eeuw.” Zijn bijdrage bevat interessante weetjes – bijvoorbeeld dat de familie Philips uit Eindhoven (bekend van de gloeilampenfabriek) door middel van een doopbewijs toegang had verkregen tot de maatschappij. De hoogleraar laat ook zien dat “1967” niet het begripvormde van de “Messiaanse beweging”. „De negentiende eeuw was eveneens een bloeiperiode van het Hebreeuwse christendom. Isäac da Costa en Abraham Capadose, die in Nederland in de negentiende eeuw tot geloof kwamen, waren geen geïsoleerde gevallen, maar maakten deel uit van een wereldwijde beweging.” Op dit moment zijn er naar schatting tussen de 150.000 en de 200.000 Messias-belijdende joden.

Het leerzame boek besluit met een bijdrage van prof. Hoek. Hij constateert „een groeiende aandacht voor de grote Toekomst van Christus en tegelijkertijd een toenemende verwarring rond de nadere invulling van deze verwachting.” Zoals een bezoeker van de studievonden in Ede het verwoordde: „Welke visie moet ik nu volgen, moet ik mij aansluiten bij Calvijn of bij Wilhelmus à Brakel?” Met instemming citeert dr. Hoek wat à Brakel schrijft over Romeinen 11:25, waar Paulus „onniddelbaar en ontfeybaer door den H. Geest sprak en schreef; hij zeyt, dat het siet op dien tyd als de volheyd der Heydenden souden ingegaen zijn: hij seyt, dat die texten aenwysen dat het verharde Israël als dan wederom tot bekeeringe soude komen, en daer mede is het disputeren uyt.”

Zonsopgang boven Jeruzalem.